

próbę wyjaśnienia przez tradycyjną historiografię wypada jednak uznać za niewystarczającą. Wprawdzie o poziomie cen metali monetarnych faktycznie decydowały zasoby kruszcowe będące w bezpośredniej dyspozycji państwa, ale z uwzględnieniem ilości metali monetarnych tezauryzowanych przez prywatnych obywateli. Nasilenie się bowiem tendencji tezauryzacyjnych w połączeniu z rozpowszechnianiem się objawów luksusowego trybu życia prowadziło do wyłączenia z obiegu znacznej części zasobów kruszczowych. Niejednokrotnie podejmowane w świecie rzymskim próby usuwania skutków pogarszającego się stanu skarbu państwa, przybierające postać rozporządzeń ograniczających eksport niektórych towarów czy też przeciwdziałających nadmiernej tezauryzacji zasobów pieniężnych przez osoby prywatne, napotykały na poważne opory ze strony społeczeństwa. W tej sytuacji wzmocniono kontrolę nad mennicami i nad ośrodkami wydobywania kruszców, a od połowy IV w. zaczęto odzyskiwać część kruszczu drogą wykupywania z rąk prywatnych złotych solidusów w zamian za monety brązowe.

W rezultacie reorganizacji systemu ekonomicznego cesarstwa, który doprowadził do zwiększonego popytu na artykuły produkcji rzemieślniczej i importowanej, nastąpiła dostrzegalna stabilizacja rynku. Pozwoliło to na stosunkowo pomyślny rozwój gospodarki towarowo-pieniężnej w państwie wschodniorzymskim w V i VI w. Jednakże w dalszej perspektywie wspomniane objawy ożywienia rynku doprowadziły do sytuacji, kiedy pieniądź gotówkowy, zwłaszcza złoty, urastający do symbolu pożądanego powszechnie bogactwa, był w coraz większym stopniu tezauryzowany przez osoby prywatne względnie zamieniany na dobra konsumpcyjne. Niebawem zjawisko to w poważnym stopniu przyczyniło się do nasilenia się w okresie późniejszym trudności ekonomicznych i to zarówno państw barbarzyńskich, powstałych na obszarze byłego cesarstwa zachodniorzymskiego, jak i państwa bizantyjskiego.

przypadkach posłużono się danymi metrologicznymi i szacunkami zaczerpniętymi z następujących opracowań: Segrè, *Metrologia*, s. 454 n., 481 n.; Mickwitz, o.c., s. 105 n.; West, *Gold standards*, s. 278 n.; West, Johnson, *Currency*, s. 108 n., 170 n.; Jones, *Inflation*, s. 308 n.; Remondón, *A propos*, s. 130 n.; Bolin, *State*, passim; Adelson, *Silver currency*, s. 7 n.; Sperber, *Costs*, s. 268 n.; Hahn, o.c., s. 24 n.; Lafaurie, *Réformes*, s. 73 n.; Carrié, *Monnaie d'or*, s. 253 n.; Durliat, o.c., s. 138 n.

WYKAZ SKRÓTÓW BIBLIOGRAFICZNYCH

- Acta Antiqua — Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae
 Ann. d'hist. écon. et soc. — Annales d'histoire économique et sociale
 Annales ESC — Annales. Économies. Sociétés. Civilisation
 ANRW — *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt. Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung*, ed. H. Temporini, Berlin—New York 1972 n.
 ANSMN — American Numismatic Society Museum Notes
 BCH — Bulletin de correspondance hellénique
 BSAF — Bulletin de la Société des Antiquaires de France
 CAH — The Cambridge Ancient History, Cambridge 1930 n.
 Chron. d'Ég. — Chronique d'Égypte